ಎಂ. ಎಲ್. ಸುಶೀಲ

ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಜೈನಕೇಂದ್ರಗಳು

ಜೈನಧರ್ಮವು ಭಾರತದಲ್ಲೇ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದಿ ಕೆಲವು ಶತಕಗಳವರೆಗೆ ಉನ್ನತಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ನಂತರ ಕ್ರಮೇಣ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತಾ ಬಂದ ಬಹಳ ಪುರಾತನ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ಜೈನಧರ್ಮದ ಚರಿತ್ರೆ ಎಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜೈನಧರ್ಮದ ಚರಿತ್ರೆಯೇ ಎಂಬುದು ಹಲವಾರು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜೈನಧರ್ಮವು ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಕೊಡುಗೆ ಅಪೂರ್ವ. ಈ ಧರ್ಮವು ದಟ್ಟವಾಗಿ ಹರಡಿ ತನ್ನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಹಬ್ಬಿದ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳಗಳೆಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರ(ಪುಲಿಗೆರೆ), ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ, ಕೊಪ್ಪಳ, ಹುಂಚ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ನೆಲೆಯೂರಿದ್ದ ಜೈನ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಜೈನಧರ್ಮವು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಜೈನಧರ್ಮವು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಗಂಗರ ಕಾಲಕ್ಕೇ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದರೂ ಗಂಗರ ಕಾಲದ ಯಾವುದೇ ಜೈನ ಧರ್ಮದ ಕುರುಹು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ದೊರಕುವ ಜೈನ ಉಲ್ಲೇಖವಿರುವ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಶಾಸನವು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಕಾಲದ್ದು. ಗುಬ್ಬಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಡಬದ ತಾಮ್ರಶಾಸನದಿಂದ[1] ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಅರಸ ವಲ್ಲಭನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಅರ್ಕಕೀರ್ತಿ ಎಂಬ ಜೈನ ಮುನಿಯು ವಿಮಳಾದಿತ್ಯನಿಗೆ ಬಂದ ಶನಿಕಾಟವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿದ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಮಾನ್ಯಪುರದ ಜಿನೇಂದ್ರ ಭವನಕ್ಕೆ ಜಾಲಮಂಗಲ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ದಾನ ಮಾಡಿದ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಈಗ ಆಂಧ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಹೋಗಿರುವ ಹೇಮಾವತಿಯ ದೊಡ್ಡಪ್ಪನ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಬಳಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಶಿಲಾಶಾಸನವೊಂದು,[2] ಬಿಜಅಮ್ಮಾದೇವಿ, ಪರಮ ಮಹಾದೇವಿ, ಅಕ್ಕಬ್ಬೆ ಮತ್ತು ದೊಮ್ಮಬ್ಬೆ ಅವರುಗಳು ಬಸದಿಗಾಗಿ ದಾನವನ್ನು ನೀಡಿದರೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೦೦ರ ಹೇಮಾವತೀ ಶಾಸನದ ನಂತರ ನಮಗೆ ದೊರಕುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸನವೆಂದರೆ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೧ರ ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ಶಾಸನ.[3] ತುಮಕೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೈದಾಳದ ಪ್ರಸನ್ನಗಂಗಾಧರೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನದೊಳಗೆ ಎರಡು ಕಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಈ ಶಿಲಾಶಾಸನವು ಒಂದನೇ ನರಸಿಂಹನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತದೆ.

"ಜಯನ್ತಿಯಸ್ಯಾವದತೋಪಿ ಭಾರತೀವಿಭೂತಯ-ಸ್ತೀರ್ತ್ಥ ಕೃತೋಪಿ ನೈಹ್ರಿತೇ, ಶಿವಾಯಧಾತ್ರೇ ಸುಗ

---

1. ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಿಕಾ, ಸಂಪುಟ ೧೨, ಗುಬ್ಬಿ ೬೧, ಕ್ರಿ.ಶ. ೮೧೨
2. ಅದೇ, ಸಿರಾ ೨೪, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯೦೦
3. ಅದೇ, ತುಮಕೂರು ೯

ತಾಯ ವಿಷ್ಣವೇ,ಜಿನಾಯ ತಸ್ಮೈ ಸಕಳಾತ್ಮನೇ ನಮಃ" ಎಂದು ಶಾಸನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಶಾಸನಕವಿಯು ನಾಲ್ಕು ಧರ್ಮಗಳ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಧರ್ಮ ಸಮನ್ವಯ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ, ಕೈದಾಳದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನೂ ಶಾಸನಕವಿಯು ಬಹಳ ಕಾವ್ಯಮಯವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದನೆಯ ನರಸಿಂಹನ ದಂಡನಾಯಕ ಮರುಗೆರೆನಾಡಿನ ಗೂಳಿ ಬಾಚಿಯು ಜೈನಮಂದಿರಗಳನ್ನೂ ಶಿವ ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣು ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೂ ಉದ್ಧರಿಸಿದ ವಿಷಯ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. "ಉದ್ಧರಿಸಿ ಜೈನಭವನವನುದ್ಧರಿಸಿದನಲ್ತೆ ಶಿವಾಲಯುಂಗಳಂ ಮುದದಿಂದನುತ್ತುದ್ಧರಿಸಿ ವಿಷ್ಣುಗೇಹಮನುದ್ಧರಿಸಿದನಲ್ತೆ ಬಾಚಿ ಜಗದುನ್ನತಿಯಂ"ಎಂದು ಬಾಚಿಯ ಗುಣವನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಲಾಗಿದೆ. "ಭರತದೊಳಾದುದೀಗ ಸುರಶೈಳವಿದೆಂಬ ಮನೋರಾಗದಿಂ ಧರೆ ಪೊಗಳ್ವಂತು ಸಂದದಳವಂಶ ಶಿಖಾಮಣಿ ಬಾಚಿದೇವಂ ತಾಂ ವರಜಿನ ಮಂದಿರಗಳನೆ ಮಾಡಿಸಿ ಲೋಕದೊಳ್ದು ಕೀರ್ತಿಗಾ ಭರತನಾಗುತನೋ ಶಿಖಿಯೋ ಖೇಚರನೋ ಬಲಿ ಚಾರುದತ್ತನೋ" ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಗೂಳಿಬಾಚಿದೇವನು ತನ್ನ ತಂದೆ ಗಂಗಯ್ಯನಿಗೆ ಪರೋಕ್ಷವಿನಯವಾಗಿ ಶ್ರೀ ಗಂಗೇಶ್ವರ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಕೇಶವದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೂ ತನ್ನ ಪುತ್ರಜ್ಞನಾದ ಚಲುವಜೀವಂಗೆ ಪರೋಕ್ಷವಿನಯವಾಗಿ ಚಲವರಿವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನೂ ತನ್ನ ಮಗಳಾದ ಕುಮಾರಿ ಚಂನಲೆನಾಯಕಿತಿಗೆ ಶ್ರೀ ರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಇವುಗಳ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕೆರೆಯ ಬಳಿ ಗದ್ದೆಯನ್ನು ದಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ, ತನ್ನ ಸತಿ ಭೀಮವ್ವೆನಾಯಿಕಿತಿಗೆ ಪರೋಕ್ಷವಿನಯವಾಗಿ ಭೀಮ ಜಿನಾಲಯವನ್ನೂ ಭೀಮಸಮುದ್ರ ಎಂಬ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಭೀಮಜಿನಾಲಯದ ರಂಗಭೋಗಕ್ಕೆ, ಅಷ್ಟವಿಧಾರ್ಚನೆಗೆ, ರಿಷಿಯಾಹಾರದಾನಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಮಂದಿರದ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳನ್ನೂ ದಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈತನ ಬಳಿ ದಾನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಮಾರಿಮಯ್ಯನು ಮುದುಗೆರೆಯ ಬಳಿ ಮಾರಸಮುದ್ರವೆಂಬ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದನ್ನು ಭೀಮಜಿನಾಲಯದ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಾನೆ.

ಮೇಲಿನ ಅಂಶಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಈ ಹಿಂದೆಯೂ ಅನೇಕ ಜೈನಾಲಯಗಳಿದ್ದುವು ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕರು ದಾನ–ದತ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ 'ಪರೋಕ್ಷ ವಿನಯ' ಎಂಬುದು, 'ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಾವಿನ ನಂತರ ಆತನಿಗೆ ಸದ್ಗತಿ ದೊರೆಯಲಿ'[4] ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ 'ಸತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮರಣೋತ್ತರ ಜೀವನದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕರ್ತವ್ಯಗಳು'[5] ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ ಬಳಕೆಯಾಗಿರದೆ, ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಾವಿನ ನಂತರ ಆತನ ಹೆಸರು ಅಳಿದು ಹೋಗದಂತೆ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರಲಿ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಸತ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸವಾಗಿದೆ.

ಹೊಯ್ಸಳ ಒಂದನೆಯ ನರಸಿಂಹನ ಕಾಲದ ಪಂಡಿತರಹಳ್ಳಿಯ ಮಂದರಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟದ ಬಸ್ತಿಯ ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಶಾಸನವು[6] ಜಿನಮಂದಿರವೊಂದರ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ, ಹೆಗ್ಗಡತಿ ಮಾಚಿಯಕ್ಕಳು ಮಯ್ದುವೊಳಲಲ್ಲಿ ಸದ್ಧರ್ಮಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಒಂದು ಜಿನಮಂದಿರವನ್ನೂ ಪದ್ಮಾವತಿ ಎಂಬ ಕೆರೆಯನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಈಕೆಯ ಪತಿ ಈಶ್ವರದೇವನು ಹಳೆಯ ಜಿನಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿಸಿ, ತನ್ನ ಸತಿ ಮಾಚಿಯಕ್ಕಳು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಬಸದಿಗೆ ದೇವರ 'ಚರುಗಿ'ಗಾಗಿ, ರಿಷಿಯಾಹಾರದಾನಕ್ಕಾಗಿ ಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಬರುವ 'ಮಯ್ದುವೊಳಲ್' ಈಗಿನ 'ಮೈದಾಳ'. ಈಗ ಪಂಡಿತರಹಳ್ಳಿಗೆ ಸೇರಿರುವ ಮಂದರಗಿರಿ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಬಸದಿಯೇ ಮಾಚಿಯಕ್ಕ ಕಟ್ಟಿಸಿದಳೆನ್ನಲಾದ ಮೈದಾಳದ ಬಸದಿ ; ಅವಳು ಕಟ್ಟಿಸಿ

4. ಡಾ॥ ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ : ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಪು. ೨೦೦ : ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ ೭೭
5. ಡಾ॥ ಆರ್. ಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಿ : ಕರ್ನಾಟಕದ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು, ಬೆಂಗಳೂರು, ಪು. ೭೫
6. ಎ.ಕ., ಸಂಪುಟ ೧೨, ತುಮಕೂರು ೩೮

ರುವ ಪದ್ಮಾವತಿಕೆರೆಯೇ ಇಂದಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮೈದಾಳದ ಕೆರೆ.

ಮಾಳವೆಯ ಮಲಯ ಎಂಬುವನು ನಿಟ್ಟೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಿನಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಕೆತ್ತಿದ ಸಂಗತಿಯು ಅಲ್ಲಿಯ ಶಾಂತೀಶ್ವರ ಬಸದಿಯ ಮೇಲುಗಡೆ ಇರುವ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.[7] ಅದೇ ಬಸದಿಯಲ್ಲಿಯ ಪದ್ಮಾವತಿ ಅಮ್ಮನಿಗೆ ಪದುಮಣಸೆಟಿ ಎಂಬುವನು ಪೀಠವನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದ ವಿಷಯವೂ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿದೆ.[8] ಬಸದಿಯ ವಾಯುವ್ಯ ಪ್ರಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಜೈನಧರ್ಮೀಯನೊಬ್ಬನ ನಿಸಿದಿಕಲ್ಲು ಇದೆ.[9] ಇದರ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೫೦.

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೧೬೦ರ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದ ಒಂದು ಶಾಸನವು ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಹೆಗ್ಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿದೆ.[10] ಇಲ್ಲಿಯ ಗೋಪಿದೇವನು ತನ್ನ ಸತಿ ಮಹಾದೇವಿ ನಾಯಕಿತಿಗೆ ಪರೋಕ್ಷವಿನಯವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಚೆನ್ನಪಾರ್ಶ್ವದೇವರ ಬಸದಿಯನ್ನು ಶ್ರೀ ಮಾಣಿಕನಂದಿಸಿದ್ಧಾಂತ ದೇವರಿಗೆ ದಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇದರ ಅಷ್ಟವಿಧಾರ್ಚನೆಗೆ ಮತ್ತು ರಿಷಿಯಾಹಾರದಾನಕ್ಕೆ ಹೊಯ್ಸಳ ಬಿಟ್ಟಿದೇವನು ಸ್ವಲ್ಪಭೂಮಿಯನ್ನೂ ಹೂದೋಟವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಹೆಗ್ಗಡೆ ಜಕ್ಕಣನು ತನ್ನ ಅತ್ತೆ ಮಹಾದೇವಿ ನಾಯಕಿತಿಗೆ ಪರೋಕ್ಷವಿನಯವಾಗಿ ತನ್ನ ಮಲ್ಲಿಗೆರೆಯ ಗದ್ದೆಯನ್ನು ಬಸದಿಗಾಗಿ ದಾನಮಾಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಈ ಶಾಸನದ ಕವಿಯ ಹೆಸರು ದೇವಭದ್ರಮುನಿಪೋತ್ತಂಸ.

ನಿಲುಭಂಗಿಯಲ್ಲಿಯ ಶಾಂತಿನಾಥ ವಿಗ್ರಹವಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಜೈನಬಸದಿಯು ಇದೇ ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕಂದಿಕೆರೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದರ ಎತ್ತರ ಸುಮಾರು ೪ ಅಡಿ.[11]

ಕುಣಿಗಲ್ಲು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕೊತ್ತಗೆರೆಯಲ್ಲಿ ಜಿನಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಒಂದು ಪಾಳುಬಸದಿಯಿದೆ.[12]

ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಶಾಸನವೆಂದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧೭೮(?)ರ ತಿಪಟೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕರಡಾಳುವಿನಲ್ಲಿ ಪಾಳುಬಸದಿಯೊಳಗೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ಕಂಭ.[13] ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಗುಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಶಾಸನವು ಧರ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಹರ್ಯಲೆ ಎಂಬ ಮಹಾಸತಿಯು ತನ್ನವಸಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಗ ಬೂವಯನಾಯಕನನ್ನು ಕರೆದು ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳಿವು : "ಬೂವಯನಾಯಕ ಕೆಮ್ಮಗೆನ್ನಂ ನೀಂ ಕನಸಿನೊಳಪ್ಪತಂ ನೆನೆಯದಿರ್ನ್ನೆನೆ ಶಾಶ್ವತಮಪ್ಪ ಧರ್ಮಮಂ। ಧರ್ಮ್ಮಮನಾಗಳುಂ ಮುದದೆ ಮಾಳ್ಪುದು....ಮನವೊಸೆದು ಮಾಡಿಸೊಂದ ಜಿನಗೃಹಮಂ....ಬೂವಿದೇವಾ ಧರ್ಮಧುರಿಣಾ ಎಂದೆಂದ ಳೆನ್ನ ದೇವರ ನೆಂಟಂಗಂ ನೀನೆ ಪೂಜಿಸಿ ಚಿಕ್ಕಯನಂ ಕುಂದಿ ಕಣುಗಂಧದನ್ನಾನಂದದೆ ರಕ್ಷಿಪ್ಪುದಪೇಕ್ಷೆಗೆಯ್ವೊಡೆ ದೋಷಂ". ಹೀಗೆ ಧರ್ಮದ ಬಗೆಗಿನ ಅವಳ ಕಾಳಜಿ ಅಪಾರವಾದುದು. ಬೂವಯನಾಯಕನಿಗೆ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದ ಹರ್ಯಲೆಯು ಸಮಾಧಿವಿಧಿಯಿಂದ ಮಡಿದಳು. ಅದೇ ಕಂಡಾಳುವಿನ ಕಂಭದ ಹಿಂಭಾಗದ ಶಾಸನದಿಂದ (ಸಂಖ್ಯೆ ೯೩) "ಶ್ರೀ ಚಾಂದ್ರಾಯಣದೇವರ .... ಹರಿಹರದೇವಿ .... ಸಮಾಧಿಯಂ ವಿಶನಿಬುಧಸುತೆಯೆಯ್ದಿದಳಿಂದ್ರಲೋಕಮಂ...." ಇತ್ಯಾದಿ ವಿವರಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಎರಡು ಶಾಸನಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಹರ್ಯಲೆ ಮತ್ತು ಹರಿಹರದೇವಿಯರಿಬ್ಬರೂ ಒಬ್ಬರೇ ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಈ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಗಮನಿಸಬಹುದಾದ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಸಂಗತಿ ಎಂದರೆ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ

---

7. ಅದೇ, ಸಂಪುಟ ೧೬ (ಸಪ್ಲಿಮೆಂಟರಿ), ಗುಬ್ಬಿ ೬೬
8. ಅದೇ, ಗುಬ್ಬಿ ೬೭
9. ಅದೇ, ಗುಬ್ಬಿ ೬೮
10. ಅದೇ, ಸಂಪುಟ ೧೩, ಚಿಕ್ಕನಾಯಕನಹಳ್ಳಿ ೨೧
11. ಸಿ. ಹಯವದನರಾವ್ : ಮೈಸೂರು ಗೆಜೆಟಿಯರ್, ಸಂಪುಟ ೫, ಬೆಂಗಳೂರು
12. ಅದೇ, ಪು. ೪೯೯
13. ಎ. ಕ., ಸಂಪುಟ ೧೨, ತಿಪಟೂರು ೯೩ ಮತ್ತು ೯೪

ಜೈನಧರ್ಮದ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕೊಡುಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಯರದೇ ಸಿಂಹಪಾಲು. ಕಾರಣ, ಇಲ್ಲಿನ ಬಹುತೇಕ ಜೈನಬಸದಿಗಳು ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗಾಗಿ ಮತ್ತು ಅವರಿಂದಲೇ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡವುಗಳು. ಕರಡಾಳುವಿನ ಬಸದಿ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಹರ್ಯಲೆ ಕಾರಣಳಾದರೆ, ಹೇಮಾವತಿಯಲ್ಲಿ ಬಸದಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಮಹಿಳೆಯರೇ ದಾನಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕೈದಾಳದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಗೂಳಿಬಾಚಿಯು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಗಾಗಿ ಭೀಮಜಿನಾಲಯ ಮತ್ತು ಭೀಮಸಮುದ್ರಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ದಾನನೀಡಿದ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಪಂಡಿತರಹಳ್ಳಿಯ ಬಸ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಚಿಯಕ್ಕಳು ಕಟ್ಟಿಸಿದರೆ, ಅವಳ ಗಂಡ ಈಶ್ವರದೇವನು 'ದೇವರ ಚರುಗಿ'ಗಾಗಿ ದಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಹೆಗ್ಗೆರೆಯ ಜೈನಬಸದಿಯನ್ನು ಗೋವಿದೇವ ತನ್ನ ಸತಿ ಮಹಾದೇವಿನಾಯಕಿತಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಕೊಟ್ಟರೆ, ಹೆಗ್ಗಡೆ ಜಕ್ಕಣನು ಈ ಬಸದಿಗೆ ತನ್ನ ಅತ್ತೆ ಗೋಸ್ಕರ ದಾನ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬಸದಿಗಳನ್ನು ಬಹುತೇಕ ಅಧಿಕಾರಿವರ್ಗದವರೇ ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಮತ್ತು ಈ ಬಸದಿಗಳಿಗೆ ಬೇರೆಯವರಿಂದ ದಾನ–ದತ್ತಿಗಳೂ ದೊರಕುತ್ತಿದ್ದವು. ಇದರಿಂದ ಜೈನಧರ್ಮವು ಅಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನತೆಯನ್ನು ತಲುಪಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಈ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಪಡುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ರಾಜಾಶ್ರಯ ಪಡೆದು ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರ, ಕೊಪ್ಪಳ, ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳ ಮುಂತಾದೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಳವಾಗಿ ನೆಲೆಯೂರಿದ್ದ ಜೈನಧರ್ಮವು ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಹಬ್ಬಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜೈನಶಾಸನಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುವ ಸಂಗತಿ. ಅಲ್ಲದೆ, ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೋ ಕೆಲವೆಡೆ ಮಾತ್ರ ಜೈನಬಸದಿಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಜೈನರು ಬಹುಶಃ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಎಂದೂ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದ ಆ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕೆಲವರು ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಬಸದಿಗಳು ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿವೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಜೈನಧರ್ಮವು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಪುನರುಚ್ಚರಿಸಬಹುದು.